

Interreg



Співфінансується
Європейським Союзом

ZeroHeracleum

NEXT Польща – Україна

Поширення та сучасні методи боротьби з борщівником Сосновського

Корпіта Ганна, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри генетики, селекції та захисту рослин, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького



Борщівник Сосновського (*Hieracium sosnowskyi*) — інвазивна рослина, яка активно поширюється в Україні та інших країнах Східної Європи. Його розповсюдження пов'язане з низкою біологічних, екологічних та антропогенних чинників.

1. Біологічні особливості:

- Борщівник Сосновського — багаторічна трав'яниста рослина, яка досягає 2–3 м у висоту та формує великі розгалужені суцвіття.
- Розмноження відбувається насінням, яке може зберігати схожість до 15 років.
- Насіння розсіюється вітром, водою та через транспортні засоби.

2. Екологічні умови поширення:

- Переважно росте на узбіччях доріг, уздовж річок, на полях, пустирях та покинутих землях.
- Надає перевагу родючим ґрунтам і сонячним ділянкам, але здатен адаптуватися до різних умов.
- Поширюється швидко в районах з помірно континентальним кліматом.

3. Антропогенні фактори:

- Першочергове поширення було штучним — рослина завозилася як кормова культура в середині ХХ століття.
- Надалі насіння поширювалося через сільськогосподарську техніку, будівництво, транспорт та стихійні звалища.
- Відсутність контролю та заходів з локалізації сприяє його експансії.

4. Соціально-економічні наслідки:

- Борщівник утворює суцільні зарості, витісняючи місцеву флору та знижуючи біорізноманіття.
- Контакт із соком рослини може спричинити серйозні опіки шкіри та слизових.
- Поширення рослини ускладнює ведення сільського господарства та догляд за територіями.



Швидкість поширення борщівника Сосновського порівняно з іншими інвазійними видами рослин у різних регіонах світу.

Сучасний стан поширення в Україні

На сучасному етапі поширення борщівника Сосновського в Україні носить загрозливий характер з чітко вираженою тенденцією до розширення ареалу. Інвазійний процес характеризується високою динамічністю та неконтрольованістю.

Західні регіони

Найбільші площі зафіксовані у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській та Закарпатській областях, де борщівник займає тисячі гектарів

Поліський регіон

Значні масиви у Волинській, Рівненській та Житомирській областях, особливо вздовж річкових долин та заболочених територій

Центральна Україна

Зафіксовані випадки поширення у центральних областях, переважно вздовж транспортних магістралей

Східні області

Окремі вогнища з'являються навіть на сході країни, що свідчить про поступове розширення ареалу

Типовими місцями зростання є узбіччя автомобільних доріг, береги річок та водойм, занедбані сільськогосподарські землі, узлісся, пустирі та території з порушеним ґрунтовим покривом.

Комплексний підхід до боротьби

Питання ефективного контролю і ліквідації борщівника Сосновського є надзвичайно актуальним і потребує застосування науково обґрунтованого комплексного підходу. Сучасна стратегія боротьби ґрунтується на інтеграції різних методів, кожен з яких має свої переваги та обмеження.

01

Механічний метод

Регулярне скошування, викопування коренів, використання спеціалізованої техніки. Ефективні на обмежених площах, потребують систематичного повторення.

02

Хімічний метод

Застосування гербіцидів системної дії. Найбільш результативний метод для швидкого контролю великих популяцій борщівника.

03

Агротехнічні заходи

Засівання конкурентними культурами, мульчування, відновлення природного рослинного покриву на деградованих землях.

04

Біологічний метод

Використання природних ворогів, патогенних грибів, конкурентних видів рослин для довгострокового контролю популяцій.

05

Організаційно-правові заходи

Законодавче регулювання, моніторинг, інформаційні кампанії, координація зусиль різних відомств та громадськості.

Механічний метод боротьби

Скошування

Регулярне скошування борщівника є одним із найпоширеніших механічних методів. Проводиться не менше трьох-чотирьох разів за сезон до фази цвітіння, оскільки навіть зрізані рослини здатні відновлюватися завдяки потужній кореневій системі.



Перше
скошування - у
фазі розетки
(травень)

Друге скошування
- при відростанні
(червень)

Третє скошування
- перед
бутонізацією
(липень)

Четверте
скошування -
контрольне
(серпень)

Викопування коренів

Хімічний метод

У Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького виконано дослідження ефективності різних гербіцидних препаратів проти борщівника Сосновського залежно від фази розвитку рослин.

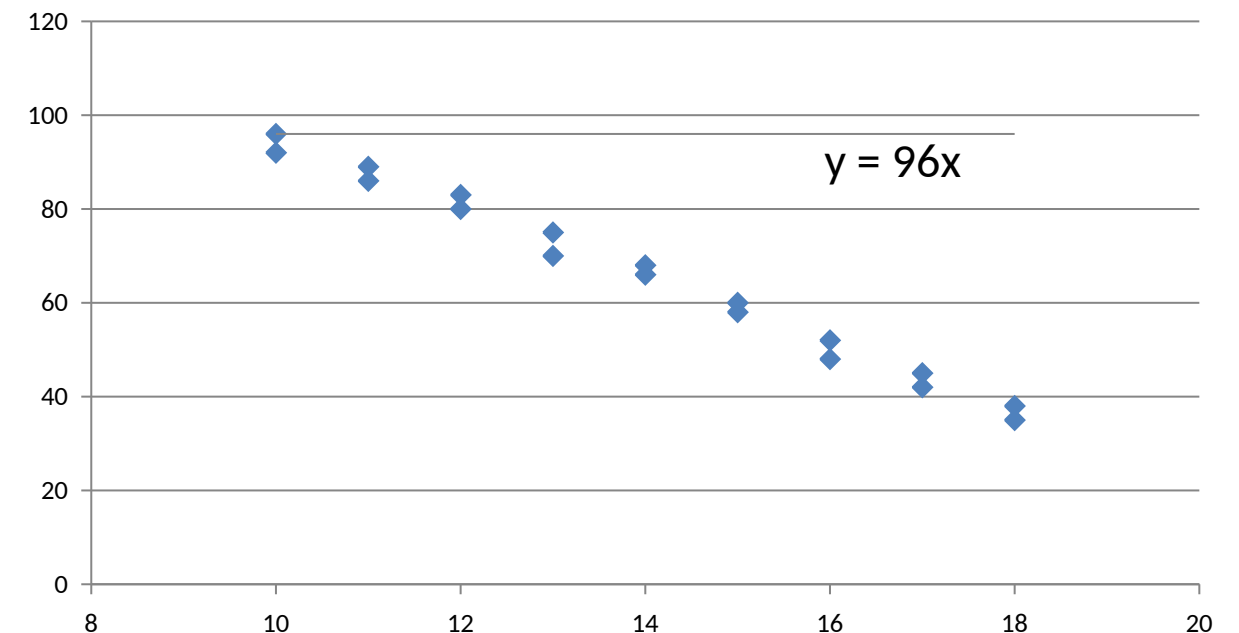
Варіант досліджу	Назва препарату	Норма витрати, л/га	Діюча речовина
1	Контроль (без обробки)	—	— — -
2	Раундап Макс	6,0	Гліфосат (551 г/л калійної солі)
3	Слаш	5,0	Галауоксифен-метил (5 г/л) + Клопіралід (120 г/л)
4	Елюміс 105 OD + Раундап Макс	2,0 + 4,0	Нікосульфурон (30 г/л), Мезотріон (75 г/л) + Гліфосат (551 г/л калійної солі)

Результати дослідження ефективності гербіцидів

У результаті дослідження встановлено чітку закономірність: ефективність застосування гербіцидів значною мірою залежить від стадії розвитку борщівника. Найвищі показники ефективності зафіксовані у фазі сім'ядоль.

Гербіцид і норма внесення	Сім'ядолі	Два справжні листки	Чотири листки	Шість листків	Вісім листків
Раундап Макс, 6,0 л/га	92,5 ± 2,1	84,3 ± 3,2	71,8 ± 4,1	56,4 ± 4,5	39,2 ± 3,8
Слаш, 5,0 л/га	89,6 ± 2,4	82,1 ± 3,7	65,4 ± 4,3	51,0 ± 4,6	36,7 ± 3,6
Елюміс 105 OD 2,0 л/га + Раундап Макс 4,0 л/га	98,3 ± 1,0	95,7 ± 1,5	87,6 ± 2,7	72,5 ± 3,4	58,9 ± 3,1
НІР _{0,5}	4,78	5,21	6,65	5,89	5,34

Ефективність гербіцидів проти рослин борщівника Сосновського залежно від фази розвитку (2021–2024), (%)



Залежність ефективності гербіцидного внесення *Heracleum sosnowskyi* від фази розвитку рослин



Контроль (без обробки)



Раундап Макс, 6,0 л/га



Слаш, 5,0 л/га



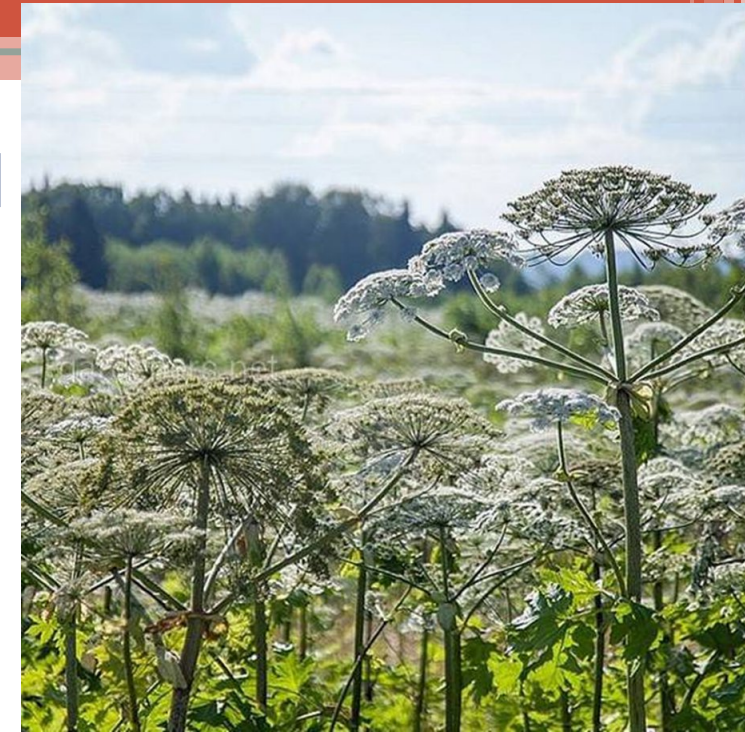
Елюміс 105 OD 2,0 л/га +
Раундап Макс 4,0 л/га

Агротехнічний та біологічний методи

Агротехнічний метод

Для відновлення деградованих екосистем після знищення борщівника застосовуються комплексні агротехнічні методи:

- **Засівання багаторічними травами** - люцерна, конюшина, костриця утворюють густу дернину
- **Створення конкурентного середовища** - щільний рослинний покрив перешкоджає проростанню насіння
- **Мульчування органічними матеріалами** - значно зменшує можливість проростання насіння
- **Відновлення родючості ґрунту** - внесення органічних добрив та меліорантів



Біологічний метод

У світовій практиці активно досліджуються перспективи біологічного контролю:

- **Гриби-патогени** - викликають захворювання рослин борщівника
- **Комахи-фітофаги** - пошкоджують листя та стебла
 - (плоска пастренакова міль)
- **Конкурентні культури** - поступово витісняють борщівник
- **Алелопатичні рослини** - пригнічують розвиток через біологічно активні речовини

Порівняння методів боротьби з борщівником Сосновського

Метод	Переваги	Недоліки	Рекомендації
Механічний	Екологічний, не передбачає внесення хімічних препаратів	Трудомісткий, не ефективний для великих площ	Для поодиноких рослин або невеликих ділянок
Хімічний	Швидкий, ефективний для великих заростей	Може шкодити ґрунту, потребує захисту	Для великих ділянок, із суворим дотриманням інструкцій
Агротехнічний	Екологічний, довгостроковий ефект	Повільний, потребує регулярного догляду	Для тих, хто готовий чекати 1–2 сезони
Біологічний	Мінімальне втручання, природний	Складний у реалізації, ризик для інших рослин	Для експериментів із фахівцями



Організаційно-правові заходи та координація

1

Законодавче регулюван та державна програма контролю

Розробка та впровадження єдиної національної програми з ліквідації інвазійного виду з відповідним фінансуванням

2

Міжвідомча координація

Об'єднання зусиль науковців, органів влади, громадських організацій та землевласників для ефективної боротьби

3

Інформаційні кампанії

Підвищення обізнаності населення про небезпеку контакту з рослиною та необхідність повідомлення про нові вогнища

В Україні поки що відсутня єдина державна програма контролю та ліквідації борщівника, проте на рівні окремих областей реалізуються місцеві ініціативи. Локальні програми дають певні результати, але не забезпечують ефективного контролю на національному рівні.

Перспективи та висновки

Сучасний стан поширення борщівника Сосновського в Україні можна охарактеризувати як динамічний і загрозливий. Ареал його зростання розширюється, формуються нові вогнища, а масштаби негативного впливу на екосистеми й господарську діяльність посилюються.

Поточна ситуація

Стійка тенденція до розширення ареалу, недостатня системність заходів боротьби



Довгострокова мета

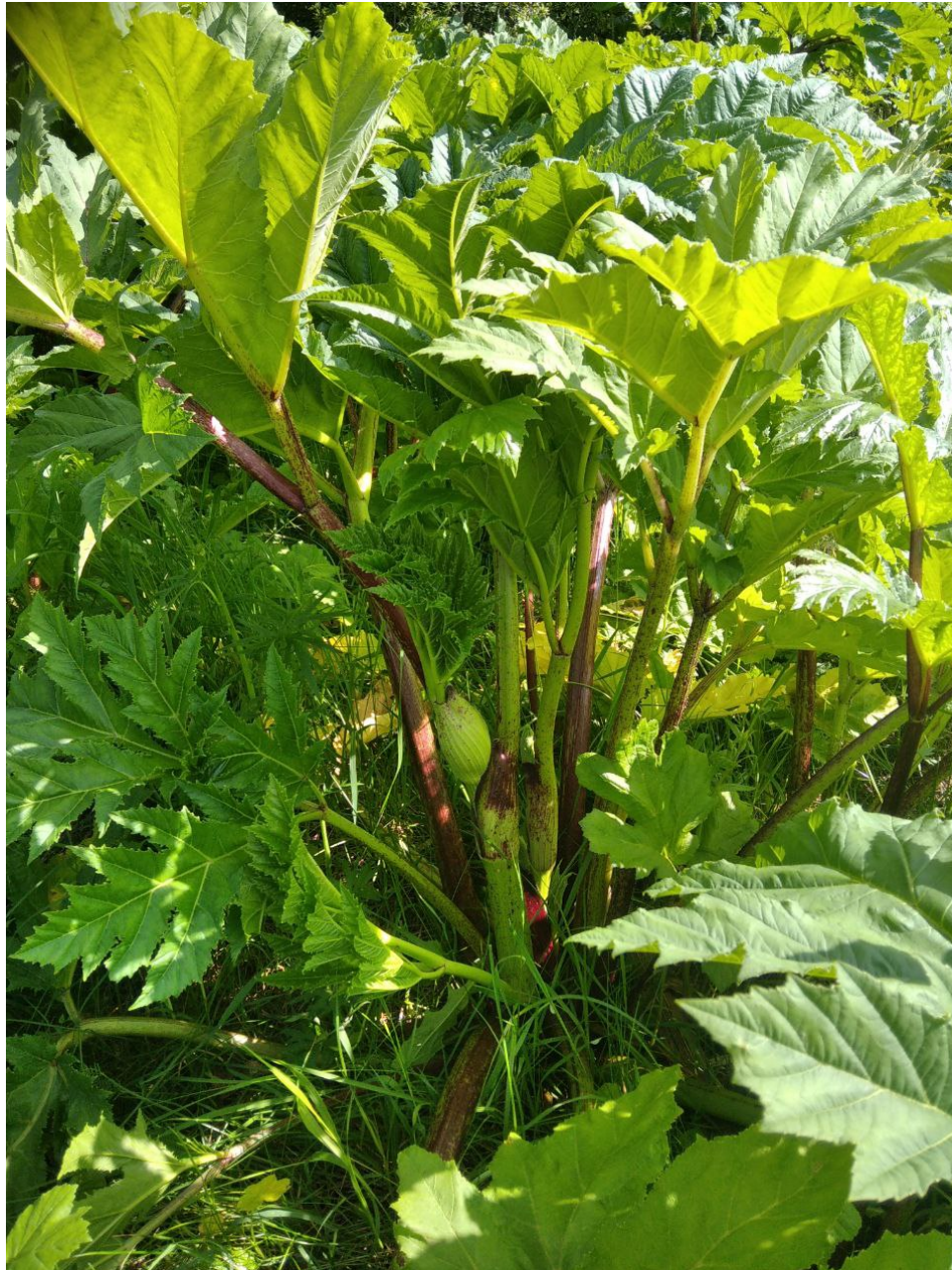
Ефективний контроль популяцій, відновлення деградованих екосистем, запобігання новим інвазіям

Найближча перспектива

Необхідність розроблення національної стратегії, координації зусиль всіх зацікавлених сторін

У перспективі поширення борщівника Сосновського може становити одну з головних загроз для екологічної стабільності українських ландшафтів. Його неконтрольоване розмноження веде до деградації природних біоценозів, втрати кормових угідь та зменшення рекреаційного потенціалу сільських територій.

Дякую за увагу !



- **Таким чином, найбільш ефективним визнано поєднання різних методів боротьби в рамках інтегрованого підходу.**
- **На початкових етапах доцільним є використання хімічних засобів у комбінації з механічними прийомами, тоді як подальше відновлення земель забезпечують агротехнічні заходи.**
- **Вирішення цієї проблеми потребує об'єднання зусиль науковців, органів влади та громадськості, що дозволить не лише локалізувати існуючі осередки, а й запобігти подальшому поширенню цього небезпечного інвазійного виду.**